

УДК 336.717.1:311.3

JEL Classification M31, M41, G21

Микитин Тарас МироновичORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8285-6800>канд. техн. наук, доцент
завідувач кафедри менеджменту**Хижнякова Надія Олександрівна**ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3690-9331>канд. екон. наук, доцент
доцент кафедри менеджменту
Рівненський державний гуманітарний університет**Рагуліна Вікторія В'ячеславівна**ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2194-2169>магістр менеджменту
менеджер відділення АТ «ОТП Банк»
(Рівне, Україна)

ОБГРУНТУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ НА ОСНОВІ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Встановлено місце і роль аналізу ринку платіжних карток в обґрунтуванні маркетингової політики банків. Здійснено аналіз сучасного стану ринку платіжних карток в Україні. Інформаційну базу аналізу становили статистичні дані, які характеризують діяльність державних та комерційних банків у сфері карткових розрахунків, зібрані Національним банком України як регулятором банківської діяльності. Визначено основні тенденції розвитку ринку платіжних карток, а саме: підтримання високих темпів зростання емісії платіжних карток, а також кількості та обсягів операцій з використанням карток, передусім, без знімання готівки. Окреслено проблеми та перспективи розвитку ринку платіжних карток в Україні у світлі світових тенденцій у цій сфері. Оцінено можливості використання іноземного досвіду для удосконалення менеджменту та маркетингу карткових продуктів в Україні.

Ключові слова: маркетингова політика банків, ринок платіжних карток, статистичний аналіз ринку, перспективи розвитку ринку, менеджмент та маркетинг карткових продуктів.

DOI: 10.15276/mdt.7.4.2023.4

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Високий рівень розвитку економіки характеризується зменшенням використання готівки та паперових платіжних документів, переходом до сучасних платіжних інструментів і сучасних технологій платежів. Збільшення обсягів безготівкових платежів з використанням різних новітніх методів та технологій демонструє можливості науково-технічного прогресу в цій сфері. Аналіз використання платіжних карток на сучасному етапі є надзвичайно важливим і актуальним. Він дозволяє, зокрема, обґрунтувати ефективні маркетингові рішення щодо надання банками платіжних послуг.

© 2023 The Authors. This is an open access article under the CC BY license
(<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

Операції банків з платіжними картками являють собою цілу систему економічних відносин, які виникають між його суб'єктами щодо забезпечення емісії та обігу платіжних карток і формуванні попиту та пропозиції на послуги, пов'язані із здійсненням операцій із платіжними картками. Тобто до системи операцій банків з платіжними картками належать картки, банкомати, термінали, усі операції, що пов'язані із платіжними картками та безпосередньо суб'єкти цих відносин, а також регулювання цих відносин.

Хоча в Україні банківські картки почали використовувати набагато пізніше, ніж у розвинених державах, але досвід показав зростаючі тенденції щодо перспектив розвитку безготівкових розрахунків в Україні.

На сьогоднішній день операції банків з платіжними картками бурхливо розвиваються. Кількість операцій має позитивну динаміку з року в рік.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких покладений початок вирішенню даної проблеми і на які спирається автор. Діяльність банків на ринку платіжних карток досліджували ряд науковців: Васильченко З.М. [1], Дзюблюк О., Луців Б., Чайковський Я. [2], Євдокімова М.О. [3], Корецька Н.І. [4], Коць О.О., Гоменюк В.В. [5], Кравець Р. [6], Легкоступ І.І., Ваганова О.В. [7], Олешко А.А. [8], Плісак Т.О., Нетребчук Л.О. [9], Пиріг С.О., Іщук Л.І. [10].

У всіх названих дослідженнях більш або менш детально здійснено аналіз стану ринку платіжних карток та платіжної інфраструктури в Україні.

У дослідженні Плісак Т.О., Нетребчук Л.О. [9] охарактеризовано сутність та властивості ринку платіжних карток як цілісного ринкового утворення та водночас як складової сучасної ринкової економіки.

У дослідженнях Корецької Н.І. [4] та Пиріг С.О., Іщук Л.І. [10] визначено основні фактори, які чинять вплив на розвиток ринку платіжних карток, та охарактеризовано механізм їх впливу.

У працях Кравця Р. [6] та Олешко А.А. [8] визначено основні тенденції, притаманні розвитку ринку платіжних карток в Україні.

Проблеми розвитку ринку платіжних карток в Україні проаналізовано у дослідженні Легкоступ І.І., Ваганової О.В. [7].

У дослідженнях Коць О.О., Гоменюк В.В. [5] та Легкоступ І.І., Ваганової О.В. [7] окреслено найближчі перспективи розвитку ринку платіжних карток в Україні.

Крім того, у статті Плісак Т.О., Нетребчук Л.О. [9] зроблено спробу побудови цілісної системи показників, які дозволятимуть оцінити наявний стан розвитку ринку платіжних карток і здійснити динамічні та просторові порівняння.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Однак, не зважаючи на такий значний доробок наукових напрацювань щодо платіжних карток та їх менеджменту і маркетингу, в умовах постійного розвитку, цифровізації та діджиталізації виникає потреба у актуальному, постійному та комплексному аналізі операцій банків з платіжними картками. Крім того, у наявних дослідженнях, як правило, відсутня оцінка можливостей використання міжнародного досвіду для удосконалення менеджменту та маркетингу карткових продуктів.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою даної статті є встановити місце і роль аналізу ринку платіжних карток в обґрунтуванні маркетингової політики банків, проаналізувати стан ринку платіжних карток в Україні, виявити наявні тенденції, проблеми та перспективи розвитку, запропонувати шляхи вирішення проблем у сфері менеджменту та маркетингу карткових продуктів.

Завданнями статті є:

- 1) встановити місце і роль аналізу ринку платіжних карток в обґрунтуванні маркетингової політики банків;
- 2) здійснити аналіз стану ринку платіжних карток в Україні на основі статистичних даних про діяльність державних та комерційних банків, зібраних Національним банком України;
- 3) оцінити ступінь сформованості ринку платіжних карток в Україні та виявити тенденції його розвитку;
- 4) визначити проблеми та перспективи розвитку ринку платіжних карток в Україні та їх вплив на маркетингову політику банків;
- 5) оцінити можливості використання іноземного досвіду для удосконалення менеджменту та маркетингу карткових продуктів.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ринкова економіка передбачає динамічний розвиток конкурентного середовища і вимагає від учасників ринку здійснення ефективного менеджменту та маркетингу. Це, у свою чергу, вимагає обґрунтованого та оперативного прийняття управлінських рішень у сфері маркетингу, яке неможливе без збирання статистичних даних і здійснення якісного економіко-статистичного аналізу ринкових процесів.

Маркетингові управлінські рішення є одним з різновидів управлінських рішень. Оскільки «маркетинг» у перекладі з англійської мови означає «дії в умовах ринку», то рішення у сфері маркетингу приймаються для конкретизації дій певного об'єкта управління (у даному випадку суб'єкта ринку – установи банку), які стосуються його взаємодії з іншими суб'єктами ринку – клієнтами, Національним банком України, партнерами, конкурентами. Сукупність зазначених рішень формує комплекс маркетингу, який у загальному випадку містить наступні складові:

- 1) політика щодо банківських послуг (товарна політика) – сукупність рішень щодо банківських послуг, формування їх асортименту, організації обслуговування клієнтів, встановлення рівня якості послуг, визначення обсягів надання послуг за їх окремими видами;
- 2) цінова політика – сукупність рішень щодо встановлення цін на обслуговування, цінових знижок та комісійних виплат;
- 3) політика розподілу – формування клієнтської бази юридичних та фізичних осіб, які обслуговуються банківською установою;
- 4) комунікаційна політика – сукупність рішень щодо формування комплексу маркетингових комунікацій та взаємодії з клієнтами.

Тут слово «політика» вживається як методи та засоби досягнення маркетингових цілей, тобто у даному контексті політика має безпосереднє відношення до управління і може розглядатися як сукупність управлінських рішень.

Якщо розглядати управлінські рішення у сфері маркетингу, то така складова алгоритму прийняття управлінських рішень, як аналіз проблемної ситуації, трансформується в економіко-статистичний аналіз ринкових процесів, оскільки дії суб'єкта ринку мають відповідати чинній ринковій ситуації. Щодо аналізу стану об'єкта управління, то передбачається здійснення аналізу маркетингової діяльності установи банку, щодо якого приймається рішення.

Таким чином, економіко-статистичний аналіз ринкових процесів є невід'ємною частиною алгоритму прийняття управлінських рішень у сфері маркетингу, здійснюється після збирання статистичних даних, які характеризують діяльність суб'єкта ринку і стан ринку, і передує розробці варіантів маркетингових управлінських рішень і формуванню маркетингової політики в цілому.

Отже, статистичний аналіз ринку платіжних карток, оцінка поточної ситуації, виявлення тенденцій та перспектив розвитку має слугувати надійним підґрунтям для формування маркетингової політики банку в цілому і, зокрема, маркетингової політики щодо здійснення розрахунків та використання карткових продуктів.

Операції банків з платіжними картками бурхливо розвиваються на сучасному етапі. Держателі карток надають перевагу безготівковим транзакціям з використанням платіжних карток. Це зумовлено розширенням платіжної інфраструктури, а також зміною платіжних звичок у зв'язку із пандемією та технічним прогресом.

Динаміка ринку платіжних карток та рівень його розвитку сьогодні є показниками, за якими можна відслідкувати ступінь розвиненості банківського сектора економіки [1]. Далі наведемо основні результати аналізу ринку платіжних карток в Україні, здійсненого на основі статистичних даних, зібраних Національним банком України як регулятор банківської діяльності [11].

Сумарна кількість операцій (готівкових та безготівкових) з використанням дебетових карток, що емітовані українськими банками, у 2021 році досягла 7 млрд. 39,9 млн шт., а їх загальна сума становила 3 трлн. 99,1 млрд. грн. Безготівкові операції з використанням платіжних карток мають все більший попит серед українців. Співвідношення безготівкових та готівкових операцій за сумою у 2021 році становило 60,8% та 39,2% відповідно (рис. 1).

Рисунок 1 – Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток в Україні у 2021 році [11]

Одним із ключових показників банківського ринку платіжних карток є кількість безготівкових операцій, здійснених з їх використанням. Якщо проаналізувати дані за останні 5 років, то можна сказати, що процес має позитивну зростаючу тенденцію (рис. 2).

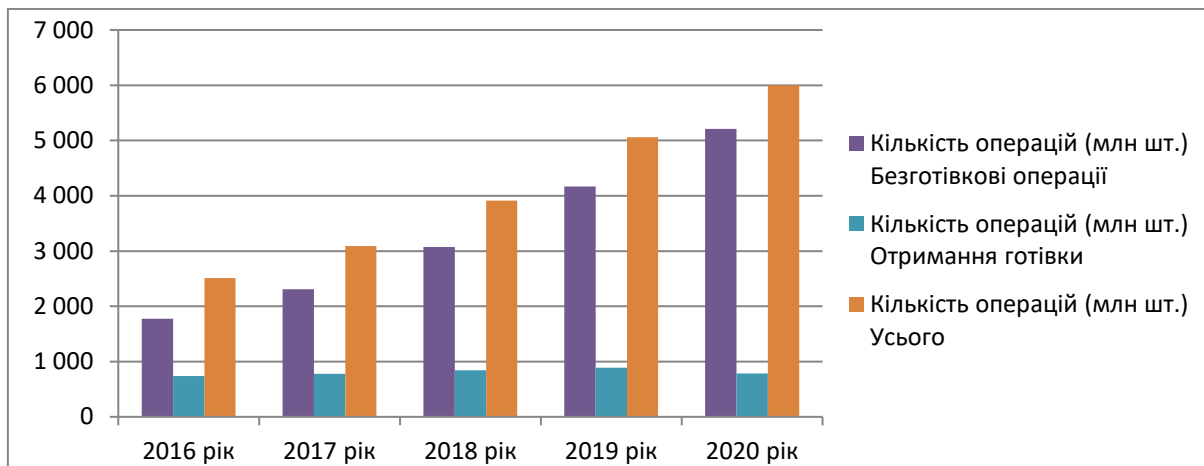

Рисунок 2 – Динаміка кількості готівкових та безготівкових операцій з використанням платіжних карток

Джерело: побудовано за даними Національного банку України [11]

Бачимо зростання на 30% – у 2017 році, на 33% – у 2018 році. У 2019 році порівняно з 2018 роком обсяг безготівкових операцій пов’язаних із платіжними картками, збільшився на 35,6% до 4 млрд. 167,1 млн шт. (82,4% від загальної кількості), а у 2020 році кількість безготівкових операцій із використанням платіжних карток зросла на 25% - до 5 млрд. 211,2 млн. шт. порівняно з 2019 роком. В результаті цього кількість операцій з готівкою у 2020 році зменшилась на 11,7%.

Динаміка безготівкових операцій із платіжними картками по вартісній сумі в грошовому еквіваленті також позитивна. Обсяг таких операцій у 2017 році зріс - на 46% порівняно із 2016 роком, у 2018 – на 55%. У 2019 а їх сума зросла на 38,6% та досягла 1 трлн. 798,3 млрд. грн, що становить 50,3% від загальної суми операцій із картками у 2019 році. У 2020 році сума порівняно з 2019 р. збільшилась майже на 23% і становила 2 трлн. 208,7 млрд. грн. В результаті цього сума операцій з готівкою у 2020 році зменшилась на 1,7%. У 2021 році загальна сума операцій з платіжними картками зросла до 5 трлн. 92 млрд. грн. (рис. 3).

Рисунок 3 – Операції, здійснені з використанням платіжних карток в Україні у 2021 році [11]

У період 2016-2018 рр. бачимо тенденцію переважання по сумі готівкових операцій з платіжними картками над безготівковими. Проте у 2019 році ця тенденція змінюється і ми бачимо переважання безготівкових операцій на 1,12 % над готівковими. У 2021 році ця тенденція продовжується і відсоток розриву набагато більший.

Щодо загальної кількості платіжних карток, які були емітовані, можна сказати, що у 2021 році вона становила 89,1 млн шт., що на 21% більше, якщо порівнювати з 2020 роком. І більше половини платіжних карток (а це 46,3 млн шт.) є активним із використанням яких були здійснені усі видаткові операції у 2021 році, – це безконтактні та токенизовані картки (рис. 4).

Рисунок 4 – Платіжні картки в Україні у 2021 році [11]

Кількість карток, емітованих українськими банками на 01.01.2020 року, сягнула 68,9 млн. шт., що на 16,0% більше, ніж у 2018 році, і на 8% більше, ніж у 2019 році. З них активними є 40,4 млн шт. (61,2 % емітованих карток). За 2016 рік кількість активних платіжних карток зросла на 5%, у 2017 – на майже 8%, у 2018- на 6%, а у 2019 році кількість активних карток збільшилася трохи більше, ніж на 14% порівняно з попереднім роком (рис. 5).

Лідерами у емісії карток впродовж 2015-2019 роках є ПриватБанк, Райффайзен Банк Аваль та Ощадбанк. ПриватБанк у 2020 році емітував 46,8% від усіх платіжних карток, Ощадбанк – 18,4%, а Райффайзен обігнав Унівесал Банк, охопивши 6 % від загального обсягу.

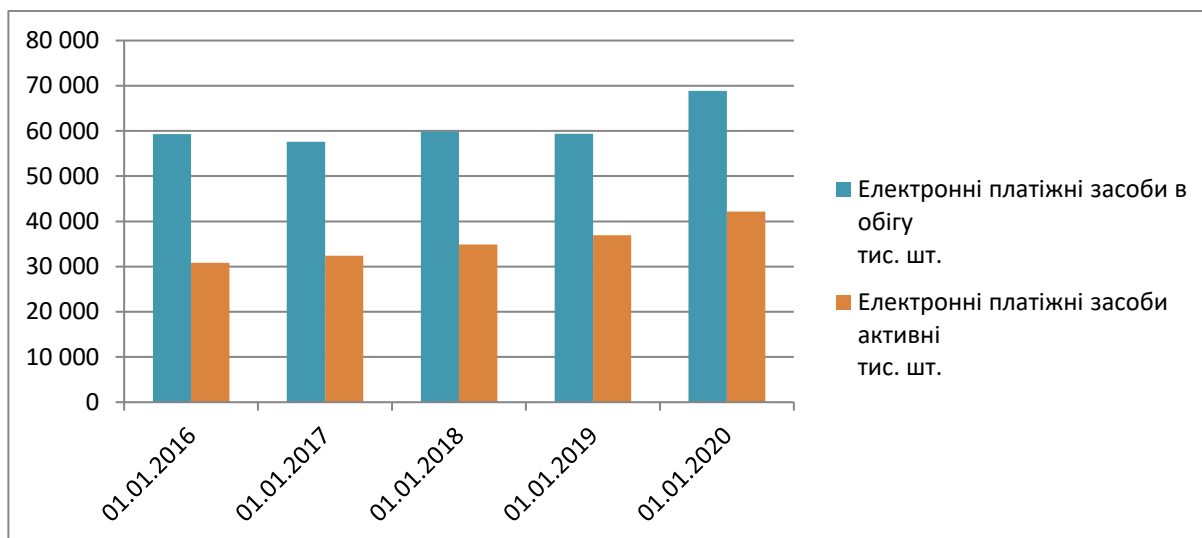

Рисунок 5 – Кількість платіжних карток, емітованих українськими банками, тис. шт.

Джерело: побудовано за даними Національного банку України [11]

У 2021 році найбільшими банками - емітентами платіжних карток стали АТ "Приватбанк", АТ "Універсал банк" та АТ "Ощадбанк".

Якщо говорити про кількість безготівкових операцій з картками, то 86 зі 100 операцій з платіжними картками здійснювалися безготівково впродовж 2021 року.

В той же час досить велику кількість безготівкових операцій із використанням платіжних карток (а це 51,2%) здійснено в торговельній мережі, а їх сума становила 28,5% усіх безготівкових операцій. Якщо порівняти ці дані з 2018 роком, то розрахунки в торговельній мережі зросли на 35,6% за кількістю та на 34,8% за сумою. І якщо говорити про безконтактні платежі, то 36,1% від кількості та 35,9% від суми операцій у торговельній мережі були здійснені саме таким способом оплати. Операції безконтактної оплати стають все більше, і більше популярними. Тобто, коли операції в торгових магазинах, які потребують фізичного зчитування платіжної картки порівняно з 2018 роком зросли на 5,5% за кількістю та 5,9% за сумою, то операції безконтактної технології за цей же самий період зросли на 173,7% за кількістю та на 163,4% за сумою.

Хоча токенизовані та безконтактні платіжні картки з'явилися в Україні досить недавно, але їх використання набирає все більших і більших обертів. На 01.01.2021 року близько 14,4 % активних карток – це токенизовані та безконтактні платіжні картки. Кількість безконтактних платіжних карток за 2020 рік збільшилася на 70% і становить 6,7 млн шт. карток.

Одним із стимулів розвитку операцій з платіжними картками є покращення платіжної інфраструктури. Кількість платіжних терміналів за період 2016-2020 рр. зросла майже у 2 рази – з 174,3 тис. шт. до 375 тис. шт. Якщо говорити про 2020, то кількість платіжних терміналів порівняно з 2018 роком збільшилась на 12,3%. А майже 90% усіх терміналів – це безконтактні термінали. В той же час можна помітити, що в період останніх трьох років спостерігається поступове зменшення банківських пристроїв (банкоматів, ПТКС та платіжних терміналів) – на 8% (рис. 6).

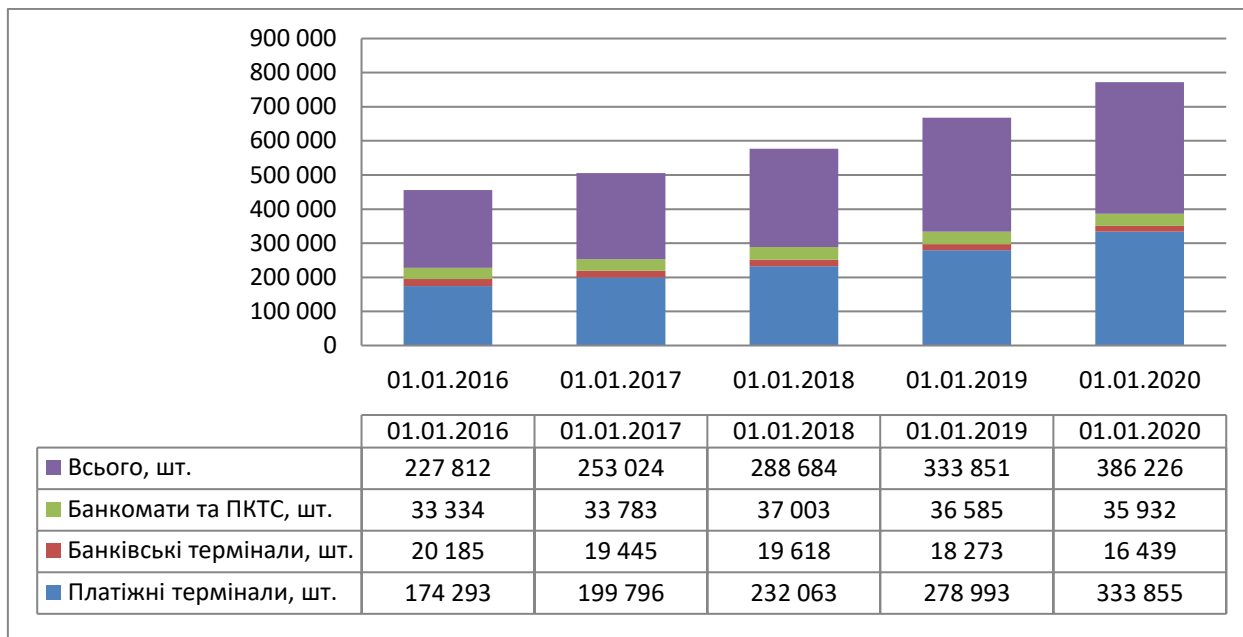

Рисунок 6 – Динаміка платіжної інфраструктури України
Джерело: побудовано за даними Національного банку України [11]

Кількість платіжних терміналів та пристроїв банківського самообслуговування у торговельній та сервісній мережах у розрахунку на 1 млн. осіб населення України за 2020 рік зросла з 7,1 тис. од. до 8,4 тис. од. (на 18,3%). Щодо регіонального розподілу можна сказати, що він досить нерівномірний. Лідерами є м. Київ (61 тис. терміналів), Дніпропетровська область (37 тис. терміналів) та Київська область (27 тис. терміналів).

Платіжна інфраструктура у 2021 році продовжувала стрімко розширюватися. Загальна кількість суб'єктів господарювання, які приймають платежі картками, за 2021 рік зросла на 13,7%, що становить майже 371,6 тисяч (рис. 7).

Рисунок 7 – Платіжна інфраструктура України у 2021 році [11]

Розвиток світової економіки на сучасному етапі характеризується поступовим зменшенням використання готівки та інших паперових платіжних документів, а також переходом до сучасних платіжних інструментів та модернізованих платіжних технологій. На даному етапі електронні гроші перебувають широко використовуються і є одним з важливих інструментів фінансової інфраструктури України. Внаслідок цього важливим компонентом стратегії розвитку банківського сектору країни має стати розробка та реалізація сучасних фінансових інструментів, продуктів та послуг, які пришвидшать розвиток українського ринку банківських послуг та забезпечать якісне управління грошовими потоками в електронній комерції. Збільшення обсягу безготівкових розрахунків з використанням різних технологій свідчить про перспективні можливості для науково-технічного прогресу в цій галузі. Тому платіжні картки, смарт-картки, електронні гроші, незважаючи на свою новизну та коротку історію в Україні, займають значний сегмент ринку.

Позитивним є те, що операції банків з картками забезпечують:

- зберігання частини заощаджень населення на рахунках у банках, що є сприяє збільшенню ресурсної бази, зменшенню відсоткових ставок та рівня доларизації економіки;
- покращення та пришвидшення грошового обігу;
- зменшення готівкової частки, що сприяє підвищенню ефективності НБУ та його монетарної політики;
- підтримання високої ліквідності для учасників банківського ринку;
- фінансову привабливість для учасників банківського ринку, у вигляді різноманітних бонусних, дисконтних програм;
- покращення системи сплати податків та їх адміністрування;
- прозорість руху коштів;
- перехід до новітніх форм документообігу та електронної комерції;
- підвищення конкурентоздатності банків, диверсифікація їх продуктів та послуг;
- неперервне дистанційне банківське обслуговування, можливість здійснення різноманітних операцій у режимі реального часу 24/7;
- зниження вартості та швидкості адміністрування банківських послуг;
- розвиток Інтернет-магазинів, Інтернет-банкінгу та розвиток інформаційних та платіжних технологій;
- узгодженість з наявними вимогами положень Угоди про асоціацію з ЄС;
- розвиток ринку прямого кредитування.

Операції банків з платіжними картками в Україні бурхливо розвиваються, інтегруються із світовим ринком. Зокрема про це свідчить перехід українських банківських рахунків на єдину міжнародну систему (IBAN).

Можна сказати, що розвиток ринку платіжних карток позитивно впливає на фінансові звички населення. Простота та швидкість безготівкових розрахунків спрощує повсякденну діяльність юридичних та фізичних осіб.

Належний рівень розвитку ринку платіжних карток є однією із складових оптимізації платежів [5]. Проте операції банків з платіжними картками мають ряд проблем, що значно гальмують розвиток цієї сфери:

- навіть у 2021 та 2022 роках платіжні картки часто використовуються в Україні виключно для зняття готівки, адже значна кількість карток випускаються через зарплатні проекти банків;
- неповна та недосконала законодавча база;

• низький розвиток інфраструктури безготівкових розрахунків у невеликих торгових мережах;

- недосконалі та вичерпні бонусні програми;
- низький рівень фінансової грамотності населення;
- низька якість дистанційного банківського обслуговування (зокрема, складність, відсутність або низька якість мобільних додатків);
- високий рівень шахрайства, пов'язаного з платіжними картками;
- активне використання кредитних лімітів на картках, яке зумовлює зростання боргового навантаження на населення і не підкріплене потенційним зростанням майбутніх доходів;
- відставання України від розвитку ринків платіжних карток європейських країн;
- зосередження банків на кількості емітованих карток, а не на їх якості.

Щоб забезпечити подальший розвиток ринку платіжних карток в Україні та підвищити ефективність його функціонування необхідно реалізувати такі заходи:

- уряд України та Національний Банк України повинні інформувати громадян про ефективність та доцільність використання платіжних карток;
- здійснювати рекламні та інформаційні кампанії щодо підвищення фінансової грамотності населення;
- знижувати комісійні витрати до такого рівня, який дозволяє банкам та постачальникам платіжних послуг надавати підприємствам тарифи на рівні, нижчому від вартості прийому та обробки готівкових платежів;
- розширювати бонусні програми, які будуть цікавими для різних груп населення та опиратимуться на щоденні потреби клієнтів;
- додатково стимулювати клієнтів нарахуванням відсотків на власні кошти, що перебувають на картковому рахунку;
- досліджувати урядові та загальнодержавні фактори, що стримують процеси та впровадження новітніх технологій для реалізації проектів щодо платіжних карток;
- законодавчо визначати та зобов'язувати підприємства приймати оплату за товари й послуги з використанням платіжних карток;
- зменшувати ліміти зняття готівки;
- удосконалювати нормативно-правове забезпечення захисту прав користувачів платіжних карток та підвищення безпеки їх обігу;
- підвищити рівень кібербезпеки в Україні;
- здійснювати маркетингові програми банків щодо платіжних карток;
- продовжити пільгове стимулювання карткових проектів щодо комунальних послуг чи транспорту;
- розширити дисконтні програми, програми кеш-беку;
- залучати іноземний досвід та технології платіжних карток ;
- організувати та здійснювати постійне фінансове навчання населення, здійснювати роботу з підвищення фінансової грамотності населення;
- розширювати інфраструктуру ринку платіжних карток;
- підвищувати технологізацію платіжних карток, систем дистанційного банківського обслуговування.

На сучасному етапі банкам слід не просто нарощувати обсяги емітованих карток, а підвищувати якість обслуговування вже наявних карток. Тобто необхідно працювати і з наявними картками, модернізувати їхню технологізацію.

Разом із технологіями безконтактних платежів (PayPass, PayWave), які зараз активно поширюються, комерційні банки зараз пропонують ряд зручних інструментів для безконтактних платежів за допомогою технології NFC та мобільних пристроїв,

стандартизували деякі способи оплати, почали активно сприяти випуску карток з різними програмами лояльності та фірмовими програмами. Важливим аспектом покращення технологій платіжних карток є підвищення їх безпеки (унікальні коди для кожної операції, одноразові паролі, застосування декількох ступенів захисту одночасно), а також збільшення швидкості транзакцій за допомогою підвищення якості як карток, так і карткової інфраструктури. Такі й інші модернізації створюють для банків ряд перешкод та фінансових втрат, адже навіть постійний моніторинг та впровадження інновацій є високо затратними. Проте ці затрати з часом компенсуються прибутками від результату даних технологій ще й забезпечать належну репутацію як на ринку України, так і на світовому ринку.

Для здійснення міждержавних порівнянь пропонується застосовувати відносні показники, які дозволяють нівелювати вплив розміру територій та чисельності населення. До таких показників можемо віднести відносні показники оцінювання масштабів ринку, інфраструктури ринку та розвитку карткових розрахунків [9, с. 317].

Безперечно, що сучасний розвиток інфраструктури платіжних карток в Україні недостатньо сприятливий для необхідного використання платіжних карток та зменшення обсягу готівкових транзакцій. Тобто існує певний потенціал для розвитку цього сегменту. Щоб порівняти рівень розвитку інфраструктури операцій банків з платіжними картками в Україні та деяких країнах ЄС, можна розглянути дані про кількість терміналів на 1 мільйон людей, яка доводить, що даний показник майже у 3,5 рази нижчий від середньоєвропейського рівня (табл. 1).

Таблиця 1 – Показники інфраструктурного забезпечення обігу платіжних карток у країнах ЄС та Україні в 2021 році

Країна	Кількість POS-терміналів на 1 млн. осіб, тис. шт.	Кількість АТМ (банкоматів) на 1 млн. осіб, тис. шт.
Фінляндія	36,0	0,4
Італія	26,0	0,8
ЄС у середньому	18,0	0,6
Болгарія	9,8	0,8
Чехія	9,1	0,42
Польща	8,5	0,5
Словаччина	7,7	0,5
Україна	5,1	0,9

Джерело: побудовано за даними Європейського Центробанку [12]

Рівень розвитку платіжної інфраструктури в Україні значно відстає від європейського. Рівень використання платіжних карток в країнах ЄС перевищує показник в Україні в 3,2-3,5 рази, а обсяг даних транзакцій - у 13,2-14,3 рази [12]. До того ж обсяг та частота операцій банків з платіжними картками в країнах ЄС бурхливо зростає. Цьому значне сприяє постійний розвиток інфраструктури: встановлення нових терміналів для карт (які є доступними для дрібних торговців), збільшення можливостей безготівкових розрахунків для користувачів карт (в тому числі розрахунків щодо транспорту, сплати податків та зборів, штрафів та розрахунків з використанням смартфонів. Даним заходам сприяє політика держав ЄС, яка відіграє значну роль у використанні платіжних карток в країнах ЄС.

Найвідомішими та найпопулярнішими у світі є платіжні системи VISA International, American Express, Master Card International, Diners Club International та Union Pay. Вони продукують загальні правила, які є обов'язковими для всіх учасників системи, також вони здійснюють аналіз операцій, накопичують ресурси для втілення новітніх технологій і створення мереж комунікацій для швидкісного і надійного обміну певною фінансовою інформацією.

Міжнародний ринок пластикових карток утворює найбільша платіжна асоціація VISA, а також асоціація альянсів Euro-Card / Master Card, яка об'єднує гігантську систему платіжних терміналів eds / Maestro. Сполучені Штати Америки є безперечним лідером за кількістю операцій з платіжними картками, але частка цієї країни поступово зменшується, а карткові ринки інших країн набирають все більше і більше обертів. В розвинутих країнах майже всі транзакції оплати товарів і послуг реалізуються за допомогою платіжних карток, в Україні ж даний ринок розвинутий недостатньо.

У країнах ЄС в обігу перебувають більше 300 млн. карток. На одного повнолітнього жителя ЄС припадає 1 платіжна карта. Проте поширеність карток у різних країнах ЄС помітно диференціюється. Найбільша поширеність платіжних карток у Великобританії – становить майже 2 карти на кожного повнолітнього жителя. У Греції, Туреччині й Ірландії цей показник набагато нижчий: на одного повнолітнього жителя припадає навіть менше 0,5 карти [12]. Проте за останні роки цей показник поступово вирівнюється.

Різко різняться у країнах Європи рівні інтенсивності використання платіжних карт. Найвищим цей показник є у Данії та Фінляндії, де за кожною платіжною картокою здійснюється не менше, ніж одна транзакція в тиждень. Третє місце тут посідає Франція (за загальною кількістю операцій з картками вона займає перше місце в Європі). В Італії на одну карту припадає в середньому тільки дві транзакції на рік [12].

Успішність закордонного ринку платіжних карток зумовлена наступними факторами:

- створення нових банківських продуктів на базі новітніх технологій;
- діяльність телефонних центрів;
- «багатомерева діяльність», яка поєднує новітні і традиційні технології та інструменти;
- дистанційне банківське обслуговування та його висока якість;
- використання віртуальних фінансових та банківських технологій;
- самообслуговування.

Банки більшості розвинених країн проводять все більше послуг без відвідування установи банку і пропонують клієнтам якісне дистанційне банківське обслуговування.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок за даним напрямком. Внаслідок глобалізаційних процесів та маркетингу в напрямку інтеграції в інтернаціональний банківський бізнес, необхідною є кардинальна зміна принципів та методів банківського управління, впровадження низки сучасних інтегрованих операцій та банківських послуг.

Маркетингові переваги картових продуктів є наступними: такі продукти забезпечують зберігання частини заощаджень, що сприяє зменшенню відсоткових ставок та рівня доларизації економіки, пришвидшують грошовий обіг, підвищують ефективність монетарної політики, допомагають підтримувати ліквідність банківської системи, покращують систему сплати податків та їх адміністрування, забезпечують прозорість руху коштів, сприяють переходу до новітніх форм документообігу та електронної комерції, підвищують конкурентоздатності банків, диверсифікують їх

продукти та послуги, забезпечують неперервне дистанційне банківське обслуговування, знижують вартість та швидкість адміністрування банківських послуг, обумовлюють розвиток Інтернет-магазинів, Інтернет-банкінгу та розвиток інформаційних та платіжних технологій, дають поштовх для розвитку ринку прямого кредитування.

Якщо проаналізувати стан ринку платіжних карток в Україні, то можна сказати, що операції банків з платіжними картками бурхливо розвиваються на сучасному етапі. Держателі карток надають перевагу безготівковим транзакціям з використанням платіжних карток. Це зумовлено розширенням платіжної інфраструктури, а також зміною платіжних звичок у зв'язку технічним прогресом.

Ринок банківських платіжних карток в Україні впродовж останніх років стрімко розвивається. Емісія карток постійно зростає. Ще більшими темпами зростає кількість та сума операцій з використанням карток, передусім, за рахунок зростання обсягів безготівкових операцій та розвитку банківських платіжних сервісів. Надалі ринок платіжних карток зростатиме і наблизатиметься за своїми параметрами до ринків інших держав Європи та США.

Аналізуючи зарубіжний досвід банківських технологій, можна сказати, що розвиненість та відкритість розвинених платіжних систем є поштовхом для безготівкового ринку України та здійснює істотний вплив на розвиток операцій банків з платіжними картками і в Україні. Адже валову частку новинок останніх 10 років комерційні банки України запозичили на світових платіжних ринках (наприклад, електронна міжбанківська пошта, телемаркетинг, мобільні застосунки, розрахунки в реальному часі, система клієнт-банк, інтернет-банкінг і телебанкінг). Тобто, досліджуючи світовий досвід безготівкових розрахунків та здійснення їх в Україні, можна помітити, що комерційні банки в Україні доволі вправно реалізують позитивний досвід своїх закордонних колег, підлаштовуючи його до особистої практики, що значно збільшує обертність інтеграції банківської системи України до світової банківської системи.

1. Васильченко З.М., Пилипенко А.М. Аналіз ринку платіжних карток та платіжної інфраструктури. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37. С. 81–86.
2. Дзюблюк О., Луців Б., Чайковський Я. Сучасний розвиток ринку платіжних карток у цифровій економіці. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Том 6 (47). С. 51–64.
3. Євдокімова М.О. Ринок платіжних карток в Україні, його розвиток. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. № 15 (1). С. 106–110.
4. Корецька Н.І. Фактори, що впливають на функціонування ринку платіжних карток. *Економічний форум*. 2016. №2. С. 275–285.
5. Коць О.О., Гоменюк В.В. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку платіжних карток в Україні. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. 15. С. 671–678.
6. Кравець Р. Cashless economy. Analytical report. Київ: НБУ, 2016. 36 с.
7. Легкоступ І.І., Ваганова О.В. Ринок платіжних карток: стан, проблеми та перспективи розвитку в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Економіка»*. 2019. Вип. 809. С. 63–71.
8. Олешко А. А. Інноваційні тенденції розвитку безготівкової економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 10. С. 22–25.
9. Плісак Т.О., Нетребчук Л.О. Ринок платіжних карток: сутність, властивості та показники розвитку. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 4. С. 312–318.

10. Пиріг С.О., Іщук Л.І., Олександренко І. Оцінка рівня ринку платіжних карток та чинники впливу на його розвиток. *Економічний форум*. 2021. №1. С. 184–192.
11. Розвиток безготівкової економіки. Річний звіт Національного банку України за 2021 рік. *Національний банк України*: офіційний веб-сайт. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf (дата звернення: 10.04.2023).
12. Payment Statistics. Statistical Data Warehouse. *Європейський Центробанк*: офіційний веб-сайт. URL: <https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691104> (дата звернення: 10.04.2023).

1. Vasylychenko Z.M., Pylypenko A.M. (2022) Analiz rynku platizhnykh kartok ta platizhnoii infrastruktury [Analysis of payment card market and of payment infrastructure]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 37, pp.81–86. (in Ukrainian).
2. Dziubliuk O., Lutsiv B., Chaikovskii Ya. (2022) Suchasnyi rozvytok rynku platizhnykh kartok u tsyfrovii ekonomitsi [Modern development of payment card market in the digital economy]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, vol. 6 (47), pp. 51–64. (in Ukrainian).
3. Yevdokimova M.O. (2017) Rynok platizhnykh kartok v Ukraini, yoho rozvytok [Payment card market in Ukraine, its development]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, no. 15 (1), pp. 106-110. (in Ukrainian).
4. Koretska N.I. (2016) Faktory, shcho vplyvaiut na funktsionuvannia rynku platizhnykh kartok [Factors of influence on the payment card market development]. *Ekonomichniy fofum*, no. 2, pp. 275–285. (in Ukrainian).
5. Kots O.O., Homeniuk V.V. (2018) Suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku rynku platizhnykh kartok v Ukraini [Modern state and development perspectives for the payment card market in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 15, pp. 671–678. (in Ukrainian).
6. Kravets R. (2016) Cashless economy. Analytical report. Kyiv: NBU. (in Ukrainian).
7. Lehkostup I.I., Vahanova O.V. (2019) Rynok platizhnykh kartok: stan, problem ta perspektyvy rozvytku v Ukraini [Payment card market: state, problems and development perspectives in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Serii: Ekonomika*, vol. 809, pp. 63–71. (in Ukrainian).
8. Oleshko A.A. (2018) Innovatsiini tendentsii rozvytku bezhotivkovoii ekonomiky [Innovation tendencies of cashless economy development]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 10, pp. 22–25. (in Ukrainian).
9. Plisak T.O., Netrobchuk L.O. (2016) Rynok platizhnykh kartok: sutnist, vlastyvoli ta pokaznyky rozvytku [Payment card market: essence, characteristics and development indexes]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 4, pp. 312–318. (in Ukrainian).
10. Pyrih S.O., Ishchuk L.I., Oleksandrenko I. (2021) Otsinka rivnya rynku platizhnykh kartok ta chynnyky vplyvu na yoho rozvytok [Evaluation of payment card market level and factors of influence on its development]. *Ekonomichniy fofum*, no. 1, pp. 184–192. (in Ukrainian).
11. Cashless economy development. Analytical report of National bank of Ukraine for 2021 year. *National bank of Ukraine*: official site. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf (accessed 10.04.2023). (in Ukrainian).
12. Payment statistics. Statistical Data Warehouse. *European Central Bank*: Official site. Available at: <https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691104> (accessed 10.04.2023). (in English).

Taras Mykytyn, PhD in Engineering, Associated Professor, Head of the Department of Management, Rivne State University of Humanities (Rivne, Ukraine).

Nadiia Khyzhniakova, PhD in Economics, Associated Professor, Associated Professor of the Department of Management, Rivne State University of Humanities (Rivne, Ukraine).

Viktoriia Rahulina, Master of Management, Department of OTP Bank (Rivne, Ukraine).

Substantiation of the marketing policy of banks on the basis of statistical analysis of the payment card market.

The aim of the article. *The purposes of this article are to establish the place and role of the analysis of the payment card market in the substantiation of the marketing policy of banks, to analyze the state of the payment card market in Ukraine, to identify existing trends, problems and prospects for development, to suggest ways to solve problems in the field of management and marketing of card products.*

Analyses results. *As a result of the articles: 1) establishment of the place and role of the analysis of the payment card market in the substantiation of the marketing policy of banks; 2) analysis of payment card market in Ukraine on the basis of statistical data on the issue of state and commercial banks, collecting by National Bank of Ukraine; 3) establishment of payment cards in Ukraine and the development of the trend of development; 4) searching the problems and prospects for the development of the market of payment cards in Ukraine; 5) ability to improve the use of the foreign examples for the management and marketing of card products.*

The economic and statistical analysis of market processes is an integral part of the algorithm for making managerial decisions in the field of marketing. Statistical analysis of the payment card market should serve as a reliable basis for the formation of the bank's marketing policy in general and, in particular, the marketing policy for the implementation of settlements and the use of card products.

The dynamics of the payment card market and the level of its development today are indicators by which it is possible to track the degree of development of the banking sector of the economy. Analysis of the payment card market in Ukraine carried out on the basis of statistical data collected by the National Bank of Ukraine as a regulator of banking activity, gave us the next results. All the main indicators characterizing the development of the payment card market in Ukraine have a steady upward trend in recent years. These are, in particular, the number and amount of non-cash payment transactions, the number of issued and active payment cards, indicators of payment infrastructure development.

In order to ensure further development of the payment card market in Ukraine and increase the efficiency of its functioning, it is necessary to implement the following measures: the government of Ukraine and the National Bank of Ukraine should inform citizens about the effectiveness and expediency of using payment cards; carry out advertising and information campaigns to improve the financial literacy of the population; reduce commission costs to a level that allows banks and payment service providers to provide enterprises with tariffs lower than the cost of accepting and processing cash payments; expand bonus programs that will be interesting for different groups of the population and will be based on the daily needs of customers; additionally stimulate customers by accruing interest on their own funds on the card account; investigate governmental and national factors hindering the processes and implementation of new technologies for the implementation of payment card projects; others.

To carry out interstate comparisons, it is proposed to apply relative indicators that allow leveling the influence of the size of territories and population. These indicators include relative indicators of assessing the scale of the market, market infrastructure and the development of card payments. There is no doubt that the current development of payment card infrastructure in Ukraine is not favorable enough for the necessary use of payment cards and reducing the volume of cash transactions. To compare the level of development of the infrastructure of banks' operations with payment cards in Ukraine and some EU countries, we consider data on the number of terminals per 1 million people, which proves that this figure is almost 3.5 times lower than the average European level. That is, there is a certain potential for the development of this segment.

Conclusions and directions for further research. *As soon as the market of payment cards in Ukraine is available, it is possible to say that banks can use their payment cards to work a regular basis. Cardholders will be able to transfer the right to transactions with the vicoristanie of payment cards. The number of payment infrastructures has been expanded, and the payment of the goods has been extended to the technical progress. The bank's payment card market in Ukraine will continue to grow. At a greater pace, there is a greater increase in the number of operations with card use, first of all, for the development of banking payment services. On the basis of the market of payment cards, we*

will be able to observe our parameters up to the markets of the European powers and the United States.

Analyzing the foreign experience of banking technologies, we can say that the development and openness of developed payment systems is an impetus for the non-cash market of Ukraine and has a significant impact on the development of banks' operations with payment cards in Ukraine. After all, the gross share of new products of the last 10 years commercial banks of Ukraine borrowed on world payment markets (for example, electronic interbank mail, telemarketing, mobile applications, real-time payments, client-bank system, Internet banking and telebanking). That is, exploring the world experience of non-cash payments and their implementation in Ukraine, it can be noted that commercial banks in Ukraine are quite skillful in implementing the positive experience of their foreign colleagues, adjusting it to personal practice, which significantly increases the turnover of integration of the banking system of Ukraine into the world banking system.

Keywords: marketing policy of banks, payment card market, statistical market analysis, market prospects, management and marketing of card products.

Надійшло до редакції 20 квітня 2023